

В. М. Пачева

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
*Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
м. Мелітополь, Україна*

ВАРІАТИВНІСТЬ ФОРМ НАЙМЕНУВАНЬ ТОПООБ'ЄКІВ ЗАПОРІЗЬКОГО НАДАЗОВ'Я

Топоніми України – важлива ланка мовної системи етносу, в якій постійно відбуваються перейменування географічних об'єктів. Такі номінативні зміни, як і сам процес номінації, здебільшого зумовлюються соціальними, політичними чинниками, естетичними мотивами тощо. Найменування географічних об'єктів також можуть бути і випадковими [3, с. 18].

Топоніми як одиниці ономастики продовжують залишатися у центрі уваги порівняльно-зіставного мовознавства, оскільки дослідження фонетичних, граматичних та лексичних особливостей топонімів дає можливість встановити спорідненість певних мов, якими були контакти між їхніми носіями. Вивчення будови, системної організації, функціонування, розвитку й походження цих питомих одиниць мови необхідне для відтворення фактів історії мови, дослідження процесів номінації та інших не менш важливих проблем ономастики.

Мета дослідження – опис запорізько-надазовської групи топонімів з огляду на варіативність форм найменувань.

Матеріалом аналізу послужили назви водних об'єктів та населених пунктів півдня Запорізької області, що зафіксовані в «Атласі Запорізької області», топонімічних словниках-довідниках, електронних ресурсах та інших джерелах.

Топоніми Запорізької області уже були об'єктом вивчення, здебільшого у працях краєзнавців, зокрема В. Г. Фоменка [5]. Однак південні райони (Мелітопольський, Приазовський, Приморський, Бердянський та Якимівський), що прилягають до Азовського моря у межах Запорізької області, ще потребують детального лінгвістичного вивчення.

Нині в лінгвістиці існує розуміння **топоніма** як терміна, що походить від грецького *topos* – місце, місцевість і *онута* – ім'я та застосовується для позначення власної назви географічного об'єкта, що служить для розпізнавання і встановлення відмінності цього об'єкта від ряду інших об'єктів [1, с. 184], [4, с. 690].

Як відомо, ойконіми та гідроніми характеризуються більшою варіативністю, ніж решта топонімів. Запорізько-надазовській групі теж властива варіативність, що є однією із причин невідповідності окремих варіантів географічних назв нормам і правилам української правописної системи.

Так, при **фонетичній варіативності** варіанти залежать від вимови топоніма. Як правило, у найменуванні відбувається зміна наголосу, використовуються діалектні звукосполучення або звуки; взагалі звуки, не властиві літературній мові, наприклад: назва річки *Бурчичця* – *Буртічця*, назва села *Радуловка*, *Радоловка* – *Радолівка* тощо.

Менше випадків **фонологічних варіантів**, коли відбувається зміна фонологічної структури назви, скажімо під дією народного етимологізування, наприклад: назва села *Андрівка* замість *Андріївка*, назва села *Петрівка* замість *Петровська* тощо.

Топонімії Запорізького Надазов'я властиві й **морфологічні варіанти**, коли в онімах змінюється морфемна будова, категорія роду або категорія числа, словотвірні морфемні тощо, зокрема назва річки *Курушан* – *Курошани*, назва села *Троян* – *Трояни*, назва річки *Салтич* – *Салтичя*.

Лексичні варіанти – наявність різних онімів тому самому денотату, онімна синонімія, наприклад: назви сіл *Вовчанське* замість *Волканешты*, *Надеждине* замість *Надёжная*, *Маринівка* замість *Маріине* тощо.

Синтаксичні варіанти – трансформація онімів, переданих словосполученнями і фразами, універбація складеної власної географічної назви або її ускладнення додатковими компонентами, наприклад: назви сіл *Велика Тернівка* – *Тернівка*, *Степановка* – *Степанівка Друга*, *Первониколаєвка* – *Миколаївка* тощо.

Варто зазначити, що між скласифікованими за структурними ознаками

групами топонімів Запорізького Надазов'я чіткого розмежування не існує, тут досить помітне місце належить **комбінованій варіативності**, коли поєднано дві-три чи кілька різних ознак, наприклад: назви сіл *Андреевка, Андревка, Андровка – Андрівка, Зелёная, Зеленовка, Зеленовка – Зеленівка, Марьина, Маршино, Мариновка – Маринівка, Надёжная, Надеждино – Надеждине, Петровская, Петровка – Петрівка* [2, с. 31] тощо.

Як бачимо, топоніми Запорізького Надазов'я є змінними номінативними знаками географічних об'єктів. Вони представлені як іншомовними, так і слов'янськими назвами, що не завжди відповідають нормам і правилам українського правопису, засвідчують наявність російських власних назв радянської епохи та українізованих форм сучасного періоду. Як підтверджують виявлені варіанти, запорізько-надазовська група топонімів є невід'ємною складовою топонімії України, що пройшла складний шлях формування та розвитку.

Отже, подальше дослідження топонімів Надазов'я необхідне для з'ясування їхнього походження і будови, процесів номінації та системної організації, унормування й написання відповідно до українського правопису, визначення їхнього місця в топонімії України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єрмоленко С. Я., С. П. Бибики, О. Г. Тодор. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ: Либідь, 2001. 224 с.
2. Пачев С. И. Возникновение болгарских сёл в Северном Приазовье (1861-1863): монографія. Мелитополь: МГПУ, 2007. 88 с.
3. Стрижак О. С. Назви річок Запоріжжя і Херсонщини: монографія. Київ: Наукова думка, 1967. 128 с.
4. Українська мова: енциклопедія. Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
5. Фоменко В. Г. «Звідки ця назва?». Дніпропетровськ: Промінь, 1969. 102 с.